

RECOMANDĂRILE ETICE ȘI DE SIGURANȚĂ ALE OMS PENTRU DESFĂȘURAREA INTERVIURILOR CU FEMEILE TRAFICATE

Organizația pentru Securitate
și Cooperare în Europa
Misiunea în Moldova

Organizația
Mondială a Sănătății

Scoala Londoneză
de Igienă și
Medicină Tropicală

Programul Daphne
al Comisiei Europene

DISCLAIMER

Publications of the World Health Organization have been translated into many languages by publishers in different countries.

The sole responsibility for the translation of this WHO publication lies with the institution named on the publication itself. For further information please contact the institution.

Reproduced by permission.

DENI DE RESPONSABILITE

Les publications de l'Organisation mondiale de la Santé sont traduites en de nombreuses langues par des maisons d'édition de divers pays.

La responsabilité de la traduction de la présente publication de l'OMS incombe exclusivement à l'institution mentionnée dans ladite publication. Pour de plus amples renseignements, veuillez vous adresser à l'institution en question.

Reproduit avec permission.

DESCARGO DE RESPONSABILIDAD

Gran número de editoriales de diversos países traducen las publicaciones de la OMS a muchos idiomas distintos.

La traducción de la presente publicación de la OMS es responsabilidad exclusiva de la institución cuyo nombre se menciona en la obra. Para más información, por favor pónganse en contacto con esa institución.

Reproducido con autorización.

不承担责任的声明

世界卫生组织的出版物已在不同国家被出版商翻译成多种语言。

翻译本世界卫生组织出版物的唯一责任在于该出版物上的署名机构本身。如欲获得进一步信息，请与该机构联系经许可印制。

ОГОВОРКА

Публикации Всемирной организации здравоохранения переводятся на многие языки издательствами в различных странах.

Всю ответственность за перевод данной публикации ВОЗ несет учреждение, указанное в самой публикации. За дальнейшей информацией просьба обращаться в это учреждение.

Воспроизводится с разрешения.

Date: Catalogul Bibliotecii OMS

Zimmerman, Cathy.

Recomandări etice și de siguranță ale OMS pentru realizarea interviurilor cu femeile traficate / elaborate de Cathy Zimmerman și Charlotte Watts.

1. Etică, Studiu 2. Siguranță 3. Plan de studiu 4. Interviuri – metode
5. Prostituția 6. Recomandări I. Watts, Charlotte II. Titlu

ISBN 92 4 154625 5

(LC/NLM clasificarea: HQ 281)

Publicat de către Organizația Mondială a Sănătății în 2003
cu titlul *WHO Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women*
© Organizația Mondială a Sănătății 2003

Directorul General al Organizației Mondiale a Sănătății a oferit drepturile de traducere pentru ediția în limba română Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, ultima fiind integral responsabilă pentru ediția în limba română.

Toate drepturile sînt rezervate. Publicațiile Organizației Mondiale a Sănătății pot fi obținute la adresa: Marketing și Distribuie, Organizația Mondială a Sănătății, 20 Avenue Appia, 1211 Geneva 27, Elveția (tel: +41 22 791 2476; fax:+41 22 791 4857; e-mail: bookorders@who.int). Cererile pentru autorizarea reproducerii sau traducerii publicațiilor OMS – pentru comercializare sau pentru distribuie gratuită – urmează a fi adresate Publicațiilor, la adresa indicată mai sus (fax: +41 22 791 4806; e-mail: permissions@who.int).

Semnele folosite și materialul expus în această publicație nu implică exprimarea opiniilor de orice gen din către Organizația Mondială a Sănătății privind statutul juridic al vreunei țări, teritoriu, oraș ori zonă, autoritățile acestora sau privind delimitarea frontierelor sau hotarelor lor.

Organizația Mondială a Sănătății nu garantează că informația conținută în această publicație este completă și corectă și nu-și asumă răspundere pentru prejudiciile cauzate de utilizarea ei.

Aceste recomandări fac parte dintr-o serie de recomandări etice și de siguranță cu privire la violența împotriva femeilor elaborate de Departamentul Gender și Ocrotirea Sănătății Femeilor al Organizației Mondiale a Sănătății.

OMS exprimă recunoștință Școlii Londoneze de Igienă și Medicină Tropicală și Programului Daphne al Comisiei Europene pentru rolul lor valoros în pregătirea acestui document. Opiniile exprimate în acest raport nu reflectă în mod necesar opiniile Organizației Mondiale a Sănătății, ale Școlii Londoneze de Igienă și Medicină Tropicală și ale Programului Daphne al Comisiei Europene.

Design și formatare de Becky Shand

RECOMANDĂRI ETICE ȘI DE SIGURANȚĂ ALE OMS PENTRU REALIZAREA INTERVIURILOR CU FEMEILE TRAFICATE

2003

Organizația pentru Securitate
și Cooperare în Europa
Misiunea în Moldova

Organizația Mondială
a Sănătății

Școala Londoneză
de Igienă și Medicină
Tropicală

Programul Daphne
al Comisiei
Europene

Elaborate de Unitatea Politici în Domeniul Ocrotirii Sănătății, Școala Londoneză de Igienă și Medicină Tropicală, cu sprijinul Programului Daphne al Comisiei Europene și al Organizației Mondiale a Sănătății.

MULȚUMIRI

Recomandările etice și de siguranță ale OMS pentru realizarea interviurilor cu femeile traficate au fost elaborate de Cathy Zimmerman și Charlotte Watts care activează în cadrul Unității Politici în Domeniul Ocrotirii Sănătății a Școlii Londoneze de Igienă și Medicină Tropicală.

O contribuție considerabilă și consultații specializate au fost oferite cu generozitate de către Therese Caouette, Marina Tzvetcova (CHANGE, Londra), Martina Vandenberg (Supravegherea Drepturilor Omului, Washington, D.C.), Brad Adams (Supravegherea Drepturilor Omului, New York), Sae-tang Jiraporn (Alianța Globală Împotriva Traficului de Femei, Tailanda), Inna Shvab (La Strada, Ucraina), Marcia Albrecht (STV Fundația Împotriva Traficului de Femei, Olanda), Nadia Kozhouharova (Fundația Asociația Animus, Bulgaria), Franca Bimbi, Luca Trappolin și Mariangela Treppete (Universitatea din Padova, Facultatea de Sociologie, Italia), Katherine Yun (Școala Medicală din Harvard, Boston), Elaine Pearson (Anti-Sclavie Internațional), Annushka Derks și Bruno Moens (Payoke, Belgia).

Recomandările au beneficiat în mare măsură de redactarea finală și procesul de revizuire efectuate de Claudia Garcia-Moreno (Gender și Ocrotirea Sănătății Femeii, Organizația Mondială a Sănătății, Geneva), Alison Phinney (Prevenirea Leziunilor și Violenței, Organizația Mondială a Sănătății, Geneva) și Jo Nurse (Școala Londoneză de Igienă și Medicină Tropicală, Londra și Organizația Mondială a Sănătății).

Recomandările au fost elaborate cu susținerea Programului Daphne al Comisiei Europene și a Organizației Mondiale a Sănătății.

CUPRINS

Mulțumiri	
Introducere	1
Circumstanțele complexe ale femeilor care au fost traficate	2
Zece principii călăuzitoare pentru desfășurarea etică și în siguranță a interviurilor cu femeile care au fost traficate	4
1. Nu dăunați	5
1.1 Decizia de a realiza interviul	5
2. Studiați subiectul și evaluați riscurile	6
2.1 Înțelegerea varietății riscurilor	6
2.2 Etapele procesului de intervievare: riscuri și recomandări	8
etapa întâi: stabilirea contactului inițial	8
etapa a doua: identificarea timpului și a locului desfășurării interviului	9
etapa a treia: desfășurarea interviului	10
etapa a patra: sfârșitul interviului	11
3. Pregătiți informația de referire: nu dați sfaturi și nu faceți promisiuni pe care nu le puteți îndeplini	12
3.1 Identificarea resurselor disponibile și a serviciilor de asistență	12
3.2 Stabilirea contactelor și cunoașterea organizațiilor de pe lista de referire	13
3.3 Păstrarea discreției și oferirea informației de referire	13
4. Selectați și pregătiți adecvat translatorii și alți colaboratori	14
4.1 Aprecierea riscurilor și beneficiilor lucrului cu translatorii și cu alte persoane	14
4.2 Examinarea posibilității angajării unui bărbat în calitate de translator sau persoană care desfășoară interviul	15
4.3 Aprecierea siguranței fizice și a stării psihologice a colaboratorilor și persoanelor care desfășoară interviul	16
5. Asigurați anonimatul și confidențialitatea	18
5.1 Asigurarea confidențialității	18
6. Obțineți consimțământul intervievatei	19
6.1 Modalități adecvate de solicitare a consimțământului	19
7. Ascultați și respectați aprecierea făcută de femeie a situației sale și a riscurilor care periclitează siguranța ei	21
7.1 Oferirea consultației sau a asistenței	21
7.2 Respectarea alegerii făcute de femeie în legătură cu situația sa	22
8. Nu supuneți femeia traumei repetate	23
8.1 Evitarea traumei repetate	23
9. Fiți pregătit pentru o intervenție de urgență	24
9.1 Acordarea ajutorului femeii care solicită asistență urgentă sau imediată	24
9.2 Pregătirea pentru continuarea eforturilor de intervenție	25
9.3 Problemele legate de contactarea autorităților	26
10. Oferiți informația colectată spre o bună utilizare	27
10.1 Utilizarea informației într-un mod etic	27
Concluzii	28
Referințe	29

RECOMANDĂRI ETICE ȘI DE SIGURANȚĂ ALE OMS PENTRU REALIZAREA INTERVIURILOR CU FEMEILE TRAFICATE

INTRODUCERE

Traficul de femei și fete în scopul prostituării forțate și ținerii lor în condiții similare sclaviei sau de exploatare este un fenomen tot mai mult recunoscut drept una dintre crimele cu o răspîndire internațională tot mai largă care presupune încălcări dintre cele mai grave ale drepturilor omului. *Protocolul Națiunilor Unite pentru Prevenirea, Combaterea și Pedepsirea Traficului de Persoane, în special Femei și Copii* definește traficul în felul următor:

„recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrîngere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțămîntul unei persoane avînd autoritate asupra alteia în scopul exploatării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, muncă sau servicii forțate, sclavia sau practici analoge sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe”¹

Drept răspuns la creșterea globală rapidă a fenomenului de trafic, precum și la creșterea cererii de informații cu privire la trafic din partea factorilor de decizie, donatorilor, furnizorilor de servicii și media, femeilor care au fost traficate li se solicită tot mai des interviuri în scopul discutării ex-

periențelor trăite. Femeile sînt interviuate atît în situația de trafic, fiind sub controlul traficantilor, a patronilor sau a proxeneților, cît și după ce au părăsit cadrul de trafic – în aziluri, în grija agențiilor de prestare a serviciilor sau după ce au revenit acasă ori și-au refăcut viața în altă parte.

În oricare din aceste situații, interviuarea unei femei care a fost traficată ridică un șir de întrebări de ordin etic și preocupări pentru siguranța ei, a persoanelor apropiate ei, cît și a persoanei care desfășoară interviul. Buna înțelegere a riscurilor, considerentelor etice și a realităților practice legate de fenomenul traficului vor contribui la minimalizarea pericolelor și sporirea probabilității expunerii de către femei a informațiilor relevante și veridice.

Aceste recomandări sînt adresate în primul rînd cercetătorilor, reprezentanților media și furnizorilor de servicii care nu sînt familiarizați cu situația femeilor traficate. Recomandările nu pun în discuție nemijlocit diversele riscuri și obligații care apar în procesul interviuării femeilor minore, deși multe dintre aceste principii pot fi aplicate și în astfel de cazuri.

Recomandările au fost elaborate în consultare cu un grup de experți în domeniul traficului și violenței împotriva femeilor, majoritatea dintre care au experiență de lucru nemijlocit cu femeile care au fost traficate.

Pentru început, se poate spune că recomandările au fost elaborate în baza următoarelor publicații: *Femeia în primul rînd: recomandări etice și de siguranță pentru studierea fenomenului violenței domestice împotriva femeilor*² ale Organizației Mondiale a Sănătății, *Principiile și directivele internaționale cu privire la drepturile omului și traficul de ființe umane*³, *Directivele etice internaționale pentru studiul biomedical cu implicarea subiecților umani ale COISM*⁴, *Standardele drepturilor omului pentru persoanele traficate*⁵, *Codurile deontologice ale uniunilor jurnaliștilor*⁶ și îndrumările procesuale pentru organele de drept la audierea femeilor care au fost traficate sau a victimelor altor infracțiuni sexuale.⁷

Recomandările urmează a fi utilizate în paralel cu standardele profesionale existente, aplicabile lucrului efectuat. Aceste recomandări oferă un set de zece standarde de bază pentru realizarea interviurilor cu femeile care se află într-o situație de trafic sau care au depășit-o deja. Este explicată importanța fiecărei chestiuni în parte și sînt oferite exemple concrete despre modul cum pot fi aplicate în practică fiecare dintre acestea. Recomandările nu ar trebui considerate un ghid cuprinzător de lucru cu femeile care au fost traficate.⁸

O femeie din Europa de Est, angajată în calitate de menajeră, suferea de pe urma abuzului sexual zilnic, precum și de alte acțiuni de umilire sexuală din partea stăpînului casei. După ce a revenit acasă ea continua să suporte atît consecințele fizice, cît și psihologice ale acestei traume, dar cu toate acestea nu i-a mărturisit soțului ceea ce i s-a întîmplat, crezînd că dacă el ar afla, ar fi părăsit-o pe ea și pe fiul ei.

CIRCUMSTANȚELE COMPLEXE ALE FEMEILOR CARE AU FOST TRAFICATE

Realizarea interviului cu femeia care a fost traficată poate avea loc în timp ce femeia se află în situația de trafic, cînd ea este îngrijită de o organizație de pres-tare a serviciilor specializate sau după ce a depășit experiența de trafic și s-a reintegrat în comunitatea sa ori într-o nouă comunitate. Deși interviuarea femeilor care se află în situația de trafic este cea mai riscantă, interviuarea femeilor care au părăsit deja situația de trafic de asemenea creează numeroase riscuri pentru starea fizică și psihologică a acestora.

Femeile care continuă să se afle în situația de trafic, deseori:

- se simt prinse în capcană și nu văd nici o cale sigură de a scăpa;
- lucrează într-un sector neoficial, deseori ilegal sau al economiei tenebre;
- se află ilegal în țara în care au fost traficate;
- au cunoștințe limitate despre drepturile și alternativele lor legale;
- sînt mobile, pot fi tranzitate, mutate dintr-un oraș în altul sau vîndute din un local în altul;
- este foarte probabil să fi trecut prin experiențe de abuz fizic, moral sau psihologic și amenințări de abuz împotriva lor sau familiei lor;
- sînt susceptibile la aplicarea violenței, amenzilor și penalităților de către patroni sau agenți;

- nu au un statut juridic în țara în care se află, le-au fost luate documentele și își fac griji în privința deportării;
- mint despre vîrsta lor, mai ales dacă sînt minore;
- sînt prinse în situații de dependență financiară sau alte obligații stringente care implică crima organizată, corupția funcționarilor publici sau a colaboratorilor poliției ori a militarilor;
- se confruntă cu discriminări etnice, sociale și sexuale; și
- adoptă reacții de autoapărare sau manifestă simptome traumatice și de stres reflectate în perceperea inadecvată a timpului sau spațiului, pierderea memoriei la anumite evenimente, denotă comportament riscant sau de subestimare a riscului.⁹

Femeile care au părăsit situația de trafic, deseori:

- au unele dintre preocupările identificate la femeile aflate în situația de trafic (a se vedea mai sus);
- continuă să se simtă, și probabil sînt urmărite sau supravegheate de traficanți sau de alte persoane legate de traficanți (multe dintre femeile traficate sînt racolate de către o persoană din localitatea ei de origine – oraș sau sat);
- au datorii considerabile sau datorează bani traficanților (conform calculelor traficanților);
- rămîn vulnerabile în fața răzbunării îndreptate împotriva lor și/sau a familiilor lor;
- au doar statut de reședință temporară în țara de destinație și se tem de deportarea iminentă;

- se simt și deseori chiar sînt stigmatizate social de experiența și lucrul lor, precum și de riscul de a fi respinse de familia și membrii comunității dacă le va fi descoperit trecutul;
- sînt vulnerabile la reacții extreme de stres chiar dacă au depășit situația și au renunțat la mecanismele de supraviețuire psihologică folosite anterior;
- descoperă că a vorbi despre experiența lor înseamnă a o retrăi; și
- cred că serviciile de asistență (sau statutul de imigrant) depind de contribuția lor și de aceea sînt de acord să acorde interviul, pe care în alte condiții l-ar fi refuzat.
- Multe dintre femei nu se percep ca fiind „traficate” (potrivit definiției ONU și altor definiții) și nu doresc să fie tratate ca victime. Ele își pot considera experiența drept consecință a unei decizii proaste pentru care ele sînt / au fost obligate să îndeplinească condițiile contractului. Unele femei își pot aprecia situația ca fiind temporară, pe parcursul căreia ele intenționează să câștige suficienți bani pentru a-și achita datoria și pentru a se întreține pe ele însele sau familia de acasă.
- Femeile pot să nu-și perceapă cadrul de muncă ca fiind abuziv sau similar sclaviei și ar putea să nu fie deranjate de natura muncii lor, dar mai mult să obiecteze în privința relațiilor exploatare.

Din multe dintre aceste motive, agențiile de oferire a serviciilor de asistență femeilor traficate deseori resping solicitările (venite din partea jurnaliștilor, cercetătorilor și a altor profesioniști) de a interviua femeile aflate în grija lor.

Cu toate acestea, nu putem presupune că toate femeile care au fost traficate sînt traumatizate, se consideră victime, detestă persoanele care le-au ținut în captivitate sau doresc să evadeze. Multe dintre femei se află în circumstanțe echivoce, în care pot încerca sentimente contradictorii și ambivalente. Spre exemplu:

- Nu este ieșit din comun pentru femei să aibă o relație intimă cu cineva din rețeaua de trafic sau cu cineva care are legături cu această rețea, sau să dea dovadă de loialitate, recunoștință sau cel puțin dependență de o persoană corelată stării sale de „captivitate”.

Aceste circumstanțe pot complica contactarea femeii, câștigarea încrederii și cooperării ei, obținerea răspunsurilor veridice și înțelegerea deplină a deciziilor și a reacțiilor ei.

Aplicarea procedurilor corespunzătoare de siguranță și de etică oferă avantaje atât respondentei, cât și persoanei care realizează interviul. Dacă sînt abordate într-o manieră sensibilă și lipsită de prejudecăți, multe dintre femei acceptă să-și împărtășească istoria.

De asemenea, cu cît este mai mare respectul pe care îl simte femeia și cu cît ea simte că bunăstarea ei constituie o prioritate, cu atît mai mare este probabilitatea expunerii de către ea a detaliilor veridice și intime ale experienței prin care a trecut. Factorii care afectează bunăstarea și securitatea femeii care a fost traficată sînt aceiași care afectează expunerea istoriei ei.

Factorii care afectează starea și securitatea femeii traficate sînt aceiași factori care determină și mărturisirile ei.

ZECE PRINCIPII CĂLĂUZITOARE PENTRU DESFĂȘURAREA ETICĂ ȘI ÎN SIGURANȚĂ A INTERVIURILOR CU FEMEILE CARE AU FOST TRAFICATE

1. NU DĂUNAȚI

Pînă la apariția probelor contrare tratați fiecare femeie și situație ca și cînd probabilitatea survenirii unui prejudiciu ar fi extrem de înaltă. Nu vă implicați într-un interviu care va înrăutăți situația femeii pe termen scurt sau pe un termen mai lung.

2. STUDIAȚI SUBIECTUL ȘI EVALUAȚI RISCURILE

Aflați riscurile asociate traficului și cazului fiecărei femei înainte de începerea interviului.

3. PREGĂTIȚI INFORMAȚIA DE REFERIRE: NU DAȚI SFATURI ȘI NU FACEȚI PROMISIUNI PE CARE NU LE PUTEȚI ÎNDEPLINI

Fiți pregătit să oferiți informații în limba maternă a femeii și în limba locală (dacă diferă) despre asistența juridică, medicală, cazare și asistența socială, precum și despre serviciile de securitate, iar dacă este necesar – să acordați asistență prin referire.

4. SELECȚAȚI ȘI PREGĂTIȚI ADECVAT TRANSLATORII ȘI ALȚI COLABORATORI

Cîntăriți riscurile și beneficiile asociate antrenării translatorilor, colaboratorilor sau a altor persoane și elaborați metode adecvate pentru selectarea și pregătirea lor.

5. ASIGURAȚI ANONIMATUL ȘI CONFIDENȚIALITATEA

Protejați identitatea respondentei și respectați confidențialitatea pe parcursul întregului interviu – din momentul contactării femeii pînă în momentul publicării detaliilor despre cazul ei.

6. OBȚINEȚI CONSIMȚĂMÎNTUL INTERVIEWATEI

Asigurați-vă că fiecare respondentă înțelege clar conținutul și scopul interviului, felul în care urmează a fi utilizată informația, dreptul ei de a nu răspunde la întrebări, dreptul ei de a pune capăt interviului în orice moment și dreptul ei de a impune restricții asupra modalității de utilizare a informației.

7. ASCULTAȚI ȘI RESPECTAȚI APRECIEREA FĂCUTĂ DE FEMEIE A SITUAȚIEI SALE ȘI A RISCURILOR CARE PERICLITEAZĂ SIGURANȚA EI

Fiți conștient de faptul că fiecare femeie va avea preocupări diferite și că felul în care ea le percepe poate fi diferit de felul în care alte persoane le-ar putea aprecia.

8. NU SUPUNEȚI FEMEIA TRAUMEI REPETATE

Nu puneți întrebări cu scop de a provoca un răspuns cu încărcătură emoțională, fiți pregătit să reacționați la suferința femeii și să-i puneți în valoare punctele forte.

9. FIȚI PREGĂTIT PENTRU O INTERVENȚIE DE URGENȚĂ

Fiți pregătit să acționați dacă femeia susține că este amenințată de un pericol iminent.

10. OFERIȚI INFORMAȚIA COLECTATĂ SPRE O UTILIZARE REUȘITĂ

Folosiți informația într-o manieră care este de folos femeii în mod individual sau care avansează dezvoltarea bunelor strategiilor și intervențiilor pentru femeile traficate în general.

1. NU DĂUNAȚI

Până la apariția probelor contrare tratați fiecare femeie și situație ca și când probabilitatea survenirii unui prejudiciu ar fi extrem de înaltă. Nu vă implicați într-un interviu care va înrăutăți situația femeii pe termen scurt sau pe un termen mai lung.

1.1 DECIZIA DE A REALIZA INTERVIUL

Primul principiu al majorității recomandărilor etice este „nu dăunați”. Date fiind riscurile extreme asociate traficului, importanța acestei reguli fundamentale nu este niciodată exagerată.

Riscuri

Femeile care se află la moment în situația de trafic, sînt în proces de a o depăși sau deja au depășit-o sînt vulnerabile la daune, la fel ca și familia sau prietenii lor. Gradul și durata pericolului fizic și traumei psihologice ale unor persoane nu sînt întotdeauna evidente. În unele cazuri, riscurile pot fi evidente pentru persoana care realizează interviul. Alteori, pericolele pot să nu fie identificate nici măcar de interviuată.

Recomandări

Dacă există riscul ca solicitarea de a desfășura interviul sau însuși interviul să provoace daune sau să afecteze siguranța și sănătatea psihică a femeii, interviul nu trebuie realizat.

Înainte de a solicita interviul, persoana care îl va efectua trebuie să evalueze riscurile. Acest lucru presupune aprecierea felului în care alte persoane vor percepe interviul (traficantii, alte femei, familia, comunitatea), dacă există persoane care s-ar opune desfășurării interviului în cazul în care ar afla despre el sau dacă femeia se va simți obligată să participe la această măsură. Este important de estimat dacă întâlnirea respectivă ar putea provoca acțiuni de violență, probleme de imigrare, pierderea salariului, impunerea amenzilor la locul de muncă sau alte așa-zise penalități proprii unui asemenea cadru exploatator.

Este necesar de evaluat în măsura posibilităților starea psihologică a femeii și efectele pe care le poate avea interviul. Deseori femeile, îndeosebi cele care au evadat recent, se află într-o stare de criză emoțională. Realizarea interviului cu o femeie care se află într-o asemenea stare nu este potrivită. Este foarte important ca femeia să dețină controlul deplin al facultăților sale la momentul solicitării interviului și ca pe durata lui ea să controleze situația.

Odată stabilit contactul, urmează a fi discutate îngrijorările și temerile femeii (nu doar cu simpla întrebare: „e în regulă dacă facem interviul?”). Aprecierea siguranței proprii este extrem de importantă, și totuși există unele situații în care nici măcar ea nu este conștientă de problemele care pot apărea dacă va consimți să fie interviuată. Potrivit standar-

O femeie aflată într-un penitenciar din țara de destinație vorbise cu reprezentantul unui ONG și fusese de acord să ofere probe împotriva traficantilor ei, după care a găsit un bilet pe patul din celula sa cu amenințări cu moartea la adresa sa și a vieții copiilor săi aflați în țara de origine.

Întrebări-model care pot fi adresate pentru aprecierea securității:

Î: „Îți faci griji legate de desfășurarea acestui interviu?”

Î: „Crezi că dacă vorbești cu mine și ai putea crea probleme cu persoanele care te-au traficat, familia, prietenii sau persoane care îți acordă asistență?”

Î: „Ai mai discutat anterior cu cineva (*specializat în desfășurarea interviurilor*)? Cum a fost această experiență?”

Î: „Crezi că acesta este un moment și un loc potrivit pentru a discuta despre experiența ta? Dacă nu, care ar fi acestea?”

Este important să se lucreze cu organizațiile sau persoanele profesioniste și cu experiență de pe loc.

Categoriile utile de grupuri și literatură care urmează a fi consultate înainte de interviuarea femeii traficate:

- Centrele pentru migrație, refugiați, solicitanți de azil, serviciile de asistență imigrațională, asistență socială sau juridică pentru migranți și refugiați;
- Centrele de angajare și promovare a drepturilor de muncă ale migranților;
- Grupurile lucrătorilor din industria sexului și asistență (ocrotirea sănătății, promovarea drepturilor, asistența grupurilor neajutate, sindicatele lucrătorilor din industria sexului);
- Grupurile ce luptă cu violența împotriva femeilor, pentru promovarea drepturilor femeilor, centrele de violență domestică, adăposturile, consilierii de criză, psihologi;
- Grupurile pentru promovarea drepturilor omului;
- Experți în domeniul torturii și al violenței;
- Reprezentanții organelor de drept;
- Grupurile etnice specifice sau centrele culturale și literare;
- Organizații internaționale (Organizația Internațională pentru Migrație; Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului al ONU, Organizația Mondială a Muncii);
- Instituții academice care activează în domeniul migrației, traficului, drepturilor de muncă sau ale femeilor.

lor etice, chiar dacă femeia este de acord cu interviul, acesta nu trebuie efectuat dacă persoana care-l va efectua prevede probabilitatea unor consecințe negative.

2. STUDIAȚI SUBIECTUL ȘI EVALUAȚI RISCURILE

Aflați riscurile asociate traficului și cazului fiecărei femei înainte de începerea interviului.

2.1 ÎNȚELEGEREA VARIETĂȚII RISCURILOR

Există riscuri specifice pentru fiecare etapă a desfășurării interviului, începând cu stabilirea contactului inițial cu femeia pînă la publicarea informației expuse de ea. Cel mai eficient mod de a identifica riscurile înainte de inițierea interviului și de a elabora strategii pentru protejarea femeii pe parcursul interviului este de a studia subiectul, situația locală și, cel mai important, de a lucra cu organizațiile sau persoanele competente și cu experiență de pe loc.

Riscuri

Represalii exercitate împotriva respondentei de către patroni, traficanți, proxeneți, reprezentanții organelor de drept

Deoarece atît de multe dintre aspectele traficului sînt pasibile de pedeapsa penală (cum ar fi încălcările normelor de imigrare, condițiile ilegale de muncă, implicarea minorilor, dependența datornică, violența, răpirea), persoanele implicate în trafic nu doresc ca femeile să vorbească cu necunoscuții. Cei care dețin control asupra femeii o pot intimida și îi pot aplica pedepse fizice (bătăi, viol, privațiuni) sau sancțiuni financiare (amenzi pentru „neascultare” sau mărirea datoriei) pentru a o descuraja să contacteze cu alte persoane. Ei pot să-i impună ore suplimentare de muncă sau să o priveze de „privilegiile” ei, de timpul liber, să-i reducă orele de somn, alimentația. Abuzul și penalitățile pedepsesc nu doar pretinsa violatoare a regulilor stabilite, ci servesc ca avertisment și pentru alte femei.

Nu trebuie să se prezume că dacă femeia nu mai este în situația de trafic sau nu se mai află în țara de destinație, ea este liberă de represalii. În majoritatea situațiilor de trafic, agenții cunosc sau pot descoperi cu ușurință datele personale ale femeii, domiciliul ei, familia și prietenii. Chiar și un interviu „nevinovat” poate să-i agraveze situația și să facă imposibilă reîntoarcerea sau rămînerea ei acasă.

Represalii exercitate împotriva familiei sau copiilor respondentei

Sînt foarte frecvente amenințările exercitate de traficanți sau patroni împotriva familiei femeii sau a copiilor ei pentru a o putea manipula și controla.

Rușinea și respingerea sau pedepsirea de către membrii familiei ori comunitate

Femeile nu se tem doar pentru familiile lor, multe dintre ele sînt îngrijorate de reacția părinților, soților sau a altor persoane dacă ei vor afla că ele au lucrat, spre exemplu, în calitate de prostituate sau că au fost abuzate sexual. Nu este ieșit din comun faptul că părinții, frații/surorile sau soții să le condamne, să le pedepsească fizic sau să le alunge pentru ceea ce li s-a

întîmplat. Apropierea de o femeie la ea acasă pentru a-i solicita un interviu, dacă nu este făcută cu discreție, poate să prejudicieze în mod ireparabil relațiile ei familiale. Femeile sînt de asemenea îngrijorate de faptul că familiile lor vor descoperi că ele nu au obținut cîștigul scontat sau că ele au fugit fără să întoarcă datoria, provocînd prin aceasta reprobarea lor.

Identificarea de către autoritățile străine

Multe dintre femei călătoresc ilegal, documentele le sînt confiscate de către traficanți, iar statutul lor juridic este incert. De frica arestului sau a deportării, ele ezită foarte mult cînd vorbesc cu persoane necunoscute. Pentru multe dintre femeile traficate, experiența cu autoritățile corupte de acasă le sporește lipsa de încredere în colaboratorii poliției și în orice alți funcționari în general. În multe țări, în care prostituția nu este legalizată, femeile care lucrează în industria sexului se tem – și pe bună dreptate – de pedeapsa cu închisoarea. Aceste temeri sînt suplimentate de avertismentele traficantilor despre complicitatea autorităților, despre cum acestea le vor dăuna, le vor aresta și le vor împiedica să se mai întoarcă vreodată acasă sau, dimpotrivă, le vor trimite forțat acasă. În unele localități în care funcționarii de stat într-adevăr sînt complicii traficantilor, aceștia folosesc arestul ca o modalitate de a priva femeile de cîștigul lor sau de a le re-vinde ori re-trafica.

Represaliile exercitate de către autoritățile din țara de origine

Funcționarii din țara de origine a femeii, uneori fiind chiar din satul ei de baștină, pot fi complici la procesul de trafic. Funcționarii corupți se pot afla în țara de origine a femeii sau pot lucra în cadrul ambasadelor și consulatelor din țările de destinație.

Trădarea colegilor de la locul de muncă, a persoanelor cu care locuiesc împreună sau a membrilor comunității

Nu este adevărată presupunerea că femeile aflate în aceeași situație sau care provin din aceeași comunitate au încredere reciprocă. Deși femeile care lucrează sau locuiesc împreună pot fi legate prin relații de prietenie puternică, există și cazuri cînd ele ascund resentimente, profită financiar, cîștigă respectul sau privilegiile suplimentare de la patroni, traficanți sau alte persoane prin divulgarea informațiilor despre o altă femeie. Analogic, femeile care locuiesc în același azil pot fi răuvoitoare, pot unelti răzbunări una împotriva alteia și pot utiliza informațiile în mod dăunător. Au fost și cazuri în care femeile mențineau legături cu traficanții pentru a le transmite informații despre o altă femeie. Chiar și femeile care au revenit acasă riscă să fie văzute discutînd cu persoane necunoscute de către indivizii implicați în rețeaua de trafic.

Minciuni pe seama vârstei

Nu este neobișnuit pentru fetele minore să mintă despre vîrsta lor, deseori făcînd-o chiar la indicația traficantului. Interviewarea minorilor ridică considerente suplimentare de ordin etic și, uneori, atrage anumite obligații impuse de lege pentru persoana care desfășoară interviul. Interviewatorii trebuie să se familiarizeze cu cerințele legale locale referitoare la denunțarea cazurilor de abuz asupra minorilor. De asemenea, aceștia și-ar putea dori să identifice resursele și serviciile experimentate în domeniul asistenței minorilor.

Femeile traficate deseori mărturisesc despre mituirea funcționarilor locali de către traficanții lor. Una dintre victime a relatat chiar despre faptul că ea și traficanțul ei au fost transportați peste frontieră de către poliție într-o mașină de poliție.

Atunci cînd femeile traficate erau transmise înapoi autorităților dintr-un stat african, acestea obișnuiau să le arate fețele la televizor și la știri ca o strategie de informare a publicului despre fenomenul de trafic. Ulterior, multe dintre victimele expuse în acest mod erau rușinate și respinse de familiile și comunitățile în care trăiau.

Într-o țară din Orientul Mijlociu, trei femei din Europa de Est au evadat dintr-un club și s-au adresat autorităților pentru ajutor. Poliția le-a spus femeilor că ei nu le pot ajuta și le-a trimis la gara auto ca să plece din oraș. Ajunse la gară, femeile au fost întîmpinate de traficanții lor inițiali.

O fată de cincisprezece ani din România a fost traficată dintr-un penitenciar din Albania, unde era deținută pentru posesia documentelor italiene false. După ce a lucrat o perioadă prietenul ei proxenet, ea a fugit și a început să lucreze la o saună într-o altă regiune a orașului. S-a pus preț pentru „capul” ei. Pentru a câștiga simpatia prietenului său, una dintre colegile de la noul loc de lucru al fetei i-a dezvăluit acestuia locul ei de aflare. În consecință, fata a fost răpită în plină zi chiar în fața colegelor ei.

Loialitatea și dependența de agenți, patroni, prietenii-proxeneți sau de alte persoane din rețea

Unele femei sînt loiale agenților sau patronilor lor, care de asemenea pot fi și prietenii, soții ori membrii familiilor lor. Pentru un străin, aceste sentimente pot părea inexplicabile, doar dacă nu este înțeleasă izolarea sistematică și dependența care sînt elementele cheie ale coerciției utilizate de infractori. În multe cazuri, actele de violență sau de cruzime alternează cu gesturi de bunătate și compasiune. Aceste relații pot fi înșelătoare. Femeia poate să se simtă îngrijită, iar inegalitatea forțelor ar putea să o convingă că cea mai bună speranță a sa pentru viitor – cea de a supraviețui – se află în mâinile celui care o maltratează și exploatează.

2.2 ETAPELE PROCESULUI DE INTERVIEWARE: RISCURI ȘI RECOMANDĂRI

Fiecare etapă a procesului de interviu poate crea riscuri pentru respondentă. Acestea trebuie identificate, evaluate, urmînd a fi luate măsurile de securitate corespunzătoare.

Etapă întâi: stabilirea contactului inițial

Riscuri

Simpla apropiere de femeia aflată în situația de trafic, punîndu-i întrebări sau rugînd-o să vorbească cu o anumită femeie, poate crea riscuri pentru ea deoarece ar ridica îndoieli referitoare la loialitatea sa. Femeile sînt rareori lăsate nesupravegheate. Chiar și acelea care sînt aparent singure, de regulă sînt urmărite (proxenetul sau patronul se află la o distanță de la care se pot face observații sau se poate auzi discuția, sau există o cameră video ascunsă).

În mod similar, atunci cînd cineva intră în sat și vizitează o anumită femeie ori familia unei femei care migrase sau care este bănuită (sau despre care se știe) că a fost traficată, poate crea probleme pentru femeia respectivă sau pentru familia ei.

Recomandări

- Cel mai sigur mod de a stabili un contact cu o femeie care a fost traficată este de a sta de vorbă cu ea după ce devine clar cu certitudine că ea a depășit situația de trafic. Deseori, mijloacele cele mai eficiente și sigure de comunicare se realizează prin intermediul unei organizații locale pe care ea o cunoaște și în care are încredere – grupurile de prestare a serviciilor sociale, adăposturile sau locurile de refugiu.
- Cu cît este mai lungă perioada dintre contactul femeii cu traficanții și momentul efectuării interviului, cu atît este mai mare probabilitatea că ea va accepta și se va simți în siguranță să povestească detalii din experiența sa.
- Dacă este necesar de contactat o femeie care manifestă un atașament clar față de traficanți sau patroni, cel mai bine este să se încerce identificarea organizațiilor locale în care ea are încredere (serviciile de asistență medicală a păturilor vulnerabile sau de asistență socială). Dacă este imposibilă stabilirea contactului prin

intermediul unui grup local de încredere, atunci este necesară o perioadă mai îndelungată de observare a obișnuințelor femeii pentru a putea aprecia riscurile stabilirii contactului cu ea (adică, cine o însoțește, cine o supraveghează).

Merită să menționăm că în unele țări în care industria sexului este ignorată sau tolerată – sau în care colaboratorii poliției, funcționarii publici sau alte persoane care au profitori permanente – proprietarii de bordeluri, proxeneții și alte persoane care dețin control se pot opune desfășurării interviului. Acest lucru este valabil în special atunci când persoanele care dețin controlul înțeleg că ar putea exista unele beneficii pentru femeia care, la rîndul său, le aduce lor profit, cum ar fi oferirea prezervativelor gratuite, informațiilor despre îngrijirea sănătății, medicamentelor, serviciilor medicale gratuite etc. Interviuurile cu femeile traficate sau cu femeile aservite în unele țări au devenit un lucru de rutină, fiind foarte sigure. În mod alternativ, „patronii” pot permite desfășurarea unui interviu pur și simplu pentru că sînt siguri că femeile nu vor avea curajul să vorbească deschis. Este important de înțeles în ce mod va fi percepută prezența persoanelor străine care adresează întrebări, înainte de a avea siguranța deplină privind realizarea interviurilor în asemenea împrejurări.

Pentru a evita riscul expunerii femeii, interviuatorul ar putea spune că interviul este pe o temă mai neutră, cum ar fi cea a sănătății. Acest lucru permite femeii să se simtă în siguranță atunci când explică altor persoane tema conversației pe care o poartă. Atunci când respondentă și persoana care desfășoară interviul rămîn singuri, trebuie oferită informația detaliată despre adevărata temă a interviului, ca parte a obținerii consimțămîntului (a se vedea Secțiunea 6. *Obțineți consimțămîntul interviuatei*).

La solicitarea unui interviu cu o femeie aflată în detenție, nu sîntem în drept să presupunem că ea este liberă de represalii din partea autorităților, a altor deținuți sau traficanți. Chiar dacă interviul se desfășoară într-o ambianță retrasă, se poate întîmpla ca femeile să nu se simtă în largul lor, ulterior ele putînd fi hărțuite sau forțate să dezvăluie cele discutate.

Etapă a doua: identificarea timpului și a locului desfășurării interviului

Riscuri

Atunci cînd o femeie aflată în trafic se întîlnește cu o persoană necunoscută, ea poate fi supravegheată, urmărită sau ascultată. În unele cazuri, la locul de muncă sau de trai al femeii sînt instalate camere video. Chiar și femeile care nu sînt supravegheate în mod sistematic deseori ezită să spună adevărul, ele presupunînd faptul că cele spuse ar putea deveni cunoscute și folosite împotriva lor sau împotriva membrilor familiilor lor.

Analogic, o femeie care se află într-un adăpost sau chiar acasă și-ar putea face griji întemeiate despre aceea că persoanele cu care locuiește, membrii familiei, vecinii sau alte persoane ar putea auzi informații nedorite sau care o stigmatizează.

Recomandări

Interviuurile urmează să fie desfășurate în condiții sigure și private.

Un jurnalist a venit la un club și s-a întîlnit cu proprietarul care i-a explicat că toate femeile în acel club lucrau de bună-voie și cîștigau salarii bune. Apoi proprietarul a selectat cîteva femei care urmau a fi interviuate și s-a așezat la o distanță de la care putea asculta discuția. Nu a fost de mirare că femeile au confirmat spusele lui.

O tînără care sosise recent la un club din Europa de Vest, foarte speriată și într-o stare deplorabilă, s-a adresat poliției după ajutor. Poliția a făcut un raid la bordel și a arestat toate femeile care lucrau la club. În mașină, în drum spre secția de poliție, celelalte femei traficate care lucrau la club, înfuriate pe femeia care le-a ruinat șansele de a-și achita datoriile, au bătut-o și au zgîriat-o.

Organizațiile neguvernamentale sau serviciile de asistență socială deseori se numără printre opțiunile sigure. Interviuurile nu vor fi desfășurate în încăperi în care pot să intre alte persoane, sau în care pot avea loc întreruperi. Acest lucru o va face pe interviuată să nu se simtă în largul ei. Interviuurile desfășurate în prezența copiilor pot provoca traume și pot duce la faptul că spusele femeii vor fi repetate față de alte persoane.

Înainte și pe parcursul interviului, femeia trebuie să aibă libertatea de a reprograma (sau de a schimba locul pentru) desfășurarea interviului pentru o altă dată (sau un alt loc), mai sigur sau mai convenabil pentru ea.

Agenda încărcată nu este potrivită pentru un interviu cu o femeie traficată, și îl poate supune pe interviuator la anumite riscuri. De asemenea, interviuurile nu pot să dureze prea mult sau să fie prea epuizante emoțional. Cu cât femeia se simte mai liberă, cu atât este mai mare probabilitatea ca ea să împărtășească informații valoroase. Este o idee bună încercarea de a clarifica de la bun început de cât timp dispune interviuata și cât de flexibil este programul ei, deoarece femeile care se află sub controlul patronilor sau al traficantilor ar fi putut oferi explicații alternative despre locul aflării lor, iar întârzierile le-ar putea aduce neazuri.

Etapă a treia: desfășurarea interviului

**Veniți pregătit(ă) să ascultați,
lăsând la o parte ideile preconcepute**

Riscuri

Interviutorii, care au anumite idei sau păreri preconcepute despre experiența femeii, despre reacțiile ei la cele ce i s-au întâmplat, sau despre personalitatea ei, vor trece cu vederea detalii importante și nu vor observa caracterul unic al experienței interviuatei.

Recomandări

Deși este important să-și pregătească din timp unele întrebări, cea mai corectă descriere a experienței femeii obțin acei interviuatori care sînt mai receptivi și nu au o structură deja pregătită. Aceasta depinde de receptivitatea și abilitatea interviuatorului de a asculta și a interpreta. De exemplu, deși interviuatorul trebuie să manifeste înțelegere și grijă, exprimarea milei sau a compasiunii uneori poate fi inadecvată și nedorită, deoarece multe dintre femei nu doresc să fie tratate ca victime.

Depistați situația cînd femeia se simte în pericol

Riscuri

Cursul evenimentelor se poate schimba brusc chiar pe parcursul desfășurării interviului. Aceste schimbări pot crea riscuri fizice și psihologice pentru femeie.

O femeie traficată care fusese violată de un colaborator de poliție a fost silită să dea declarații la sediul secției de poliție într-un birou cu ușa deschisă, pe lângă care treceau oamenii. Pe toată durata interviului ea se temea că va fi recunoscută de colaboratorul care o violase.

Chiar și atunci când condițiile inițiale stabilite pentru interviu sînt acceptabile, respondentă poate începe să se simtă nesigur sau incomod în orice moment pe parcursul interviului. Este important să observăm acești indicii, deoarece atît situația de interviu poate deveni periculoasă, cît și de faptul că disconfortul femeii deseori este un semnal că ea nu este dispusă sau nu este în stare să spună adevărul pînă la capăt.

Întîmplările și tematica discuțiilor care pot schimba natura interviului includ:

- intrarea în încăperea a unei persoane sau persoanele care trec pe alături;
- întrebările care trezesc suspiciuni sau nervozitate în legătură cu intențiile intervievatorului, cum ar fi solicitarea unor nume și adrese concrete sau întrebări legate de familia sau vîrsta ei;
- pierderea încrederii sau manifestarea anxietății de către intervievator.

Recomandări

Este importantă urmărirea indicilor care semnalează că respondentă nu se mai simte confortabil sau dorește să pună capăt discuției. Dacă există deosebiri evidente în comportamentul ei sau în modul în care ea răspunde la întrebări, luați în considerare posibilitatea ca un anumit lucru pe parcursul interviului să fi determinat această schimbare a dispoziției sau a disponibilității sale de a conversa.

Fiți pregătit(ă) să schimbați subiectul discuției, să faceți o întrerupere sau să încheiați această întîlnire dacă circumstanțele interviului devin nesigure, dacă este întreruptă intimitatea discuției sau dacă femeia ori translatorul semnalează prezența unei probleme.

Dacă folosiți chestionare sau recomandări pentru derularea interviului, puteți utiliza un scurt chestionar pe o altă temă – de pildă, legat de sănătate, tradiții culturale sau gender – care pot fi aduse în discuție dacă apare o asemenea necesitate. După care, subiectul poate fi schimbat rapid pe o temă necontroversată. Respondentă trebuie să fie informată despre această tactică chiar de la începutul interviului, precum și despre tematica chestionarului de diversificare, astfel încît să fie pregătită să răspundă la diversitatea de întrebări sau să schimbe subiectul dacă la un moment dat ceva o deranjează.

Etapa a patra: sfîrșitul interviului

Încheiați interviul într-o manieră pozitivă

Riscuri

Traficul poate provoca un șir de reacții emoționale și psihologice puternice. După discutarea experienței pe care au trăit-o, unele femei se vor simți ușurate pentru că au vorbit despre aceasta, în timp ce altele se vor simți și mai prost, vor considera și mai tristă situația lor și viitorul care le așteaptă. Este important să nu lăsați femeia să se simtă rușinată sau disperată.

Fiți pregătit să schimbați subiectul discuției, să faceți o întrerupere de urgență sau să încheiați întîlnirea, dacă circumstanțele interviului devin incerte, dacă este întreruptă intimitatea discuției sau dacă femeia ori translatorul semnalează prezența unei probleme.

Frază-model de încheiere a discuției:

„Îți mulțumesc foarte mult pentru că ți-ai făcut timp pentru această întâlnire și pentru că ai găsit în tine forțe să-mi povestești despre experiențele tale. Nimeni nu merită să fie tratat așa cum ai fost tratată tu, iar tu ești o femeie foarte puternică și curajoasă pentru că ai reușit să supraviețuiești acestor abuzuri”.

Recomandări

Dacă este posibil, interviurile trebuie să se încheie într-o manieră pozitivă.¹⁰ Persoana care realizează interviul poate să-i reamintească femeii despre faptul cât de bine s-a descurcat în circumstanțe atât de dificile, folosind exemple concrete din istoria ei și să-i spună că informația oferită de ea va fi folosită pentru a ajuta alte persoane.

Pentru respondentele care deja se află în grija specialiștilor sau pentru cele care au nevoie de asistență ulterioară, interviuatorii trebuie să ofere informații de referire (a se vedea secțiunea 3 în continuare) și să le spună că aceste servicii stau la dispoziția lor în orice moment atunci când se vor simți pregătite să apeleze la ele.

3. PREGĂTIȚI INFORMAȚIA DE REFERIRE: NU DAȚI SFATURI ȘI NU FACEȚI PROMISIUNI PE CARE NU LE PUTEȚI ÎNDEPLINI

Fiți pregătit să oferiți informații în limba maternă a femeii și în limba locală (dacă diferă) despre asistența juridică, medicală, cazare și asistența socială, precum și despre serviciile de securitate, iar dacă este necesar – să acordați asistență prin referire.

3.1 IDENTIFICAREA RESURSELOR DISPONIBILE ȘI A SERVICIILOR DE ASISTENȚĂ

Riscuri

Femeile traficate rareori au posibilitatea să acceseze informația care le poate fi de folos pentru sănătatea sau siguranța lor. Lucrând cu persoane extrem de dezavantajate, cel care realizează interviul este responsabil atât de colectarea informației, cât și de oferirea ei. Situația de interviu este o bună posibilitate pentru femeie de a obține informații. Aceste informații pot fi de un real folos și constituie o responsabilitate importantă a interviuatorului.

Recomandări

Fiți „resurse de-a gata”. Interviuatorul poate furniza informație despre surse vitale de asistență, sporind simultan nivelul de încredere al femeii.

Femeia poate fi încurajată să ceară ajutor prin asigurarea ei că ea nu poartă nici o vină sau răspundere pentru cele ce i s-au întâmplat.

Informația trebuie prezentată concis și clar. Interviuatorul trebuie să se asigure să femeia a înțeles informația și să o întrebe dacă are întrebări. Dacă circumstanțele sînt sigure și adecvate, informația trebuie oferită în formă scrisă.

3.2 STABILIREA CONTACTELOR ȘI CUNOAȘTEREA ORGANIZAȚIILOR DE PE LISTA DE REFERIRE

Riscuri

Multe organizații nu vor fi dispuse sau capabile să ofere informația corespunzătoare sau asistență femeilor care au fost traficate.

Recomandări

Înainte de a include o organizație în lista de referire, interviuatorul trebuie să verifice dacă serviciile organizației respective sînt legitime și adecvate. Înainte de a începe interviul, persoana responsabilă de desfășurarea lui trebuie să discute cu potențialii furnizori de servicii pentru a identifica cît de bine vor reuși aceștia să satisfacă necesitățile femeii traficate.

Persoana care face interviul trebuie să înștiințeze organizația despre faptul că informația de contact a acesteia poate fi pusă la dispoziția femeii traficate.

În localitățile în care nu există servicii de asistență se cere să fiți inventivi și să identificați organizațiile corelate care sînt receptive și dispuse să ofere diverse servicii femeilor care au nevoie de ele. Ele ar putea să aibă nevoie să fie informate despre natura problemei traficului și despre tipurile de asistență care le-ar putea fi solicitată.

3.3 PĂSTRAREA DISCREȚIEI ȘI OFERIREA INFORMAȚIEI DE REFERIRE

Riscuri

Dacă informația de referire este transmisă femeii, ea ar putea fi amenințată de pericole din partea proxeneților, agenților sau patronilor sau, dacă este acasă, ar putea avea probleme cu membrii familiei.

Recomandări

Este utilă păstrarea informației de contact pentru serviciile de referire scrise pe un mic cartonaș, astfel încît femeia să-l poată lua cu ea după interviu și să-l poată ascunde pînă se va hotărî să apeleze sau pînă va avea nevoie de ea. Informația trebuie să fie prezentată în limba maternă a femeii și în limba locală în caz că diferă, astfel încît ea să poată obține asistență atunci cînd va lua legătura cu serviciul dat. În măsura posibilităților, trebuie de oferit informații despre mai multe tipuri de servicii. Pe cartonaș pot fi înscrise adrese și numere de telefon, fără a se menționa ale cui sînt. Unele femei ar putea să nu accepte cartonașul sau informația.

Resursele utile ce pot fi de folos femeilor care au fost traficate includ informații de contact despre:

- **Organizațiile locale specializate în lucrul cu femeile traficate, inclusiv orele și procedura de luare a legăturii;**
- **Organizațiile specializate în lucrul cu femeile traficate în țările de origine corespunzătoare;**
- **Servicii medicale gratuite (medicină generală, sănătatea reproductivă, servicii de spitalizare și psihiatrice, dacă sînt disponibile);**
- **Surse de consultanță cu privire la servicii locative sau alte servicii sociale;**
- **Servicii de asistență juridică / consultanță în domeniul imigrării;**
- **Ambasadele;**
- **Serviciile de adăpost;**
- **Bisericile locale / organizațiile de sprijin comunitar;**
- **Centrele de studiere a limbilor;**
- **Organizațiile neguvernamentale din țara de origine a femeii.**

4. SELECTAȚI ȘI PREGĂTIȚI ADECVAT TRANSLATORII ȘI ALȚI COLABORATORI

Cîntăriți riscurile și beneficiile asociate antrenării translatorilor, colaboratorilor sau a altor persoane și elaborați metode adecvate pentru selectarea și pregătirea lor.

4.1 APRECIEREA RISCURILOR ȘI BENEFICIILOR LUCRULUI CU TRANSLATORII ȘI CU ALTE PERSOANE

Riscuri

Implicarea altor persoane, precum translatorii sau angajarea persoanelor specializate în interviuri pentru a asista la desfășurarea interviului sau pentru a prelucra informația confidențială creează riscuri în cazul în care aceste persoane nu sînt selectate atent. Este necesar să vă asigurați că aceste persoane nu au legături cu nici un fel de agenți de trafic și să apreciați dacă ele sînt pe deplin pregătite să lucreze asupra unui subiect atît de delicat.

O preocupare serioasă trebuie să apară atunci cînd colegii de lucru nu înțeleg pericolele legate de nerespectarea confidențialității, au dat dovadă de neglijență în cadrul interviurilor sau au o atitudine lejeră față de considerentele de securitate.

Translatorii și alți colegi de lucru care nu apreciază importanța adresării întrebărilor și oferirii răspunsurilor într-o manieră sensibilă, nu pot facilita obținerea unor răspunsuri complete și sincere și pot determina femeia să se simtă insultată sau traumatată.

Dacă vorbesc aceeași limbă ca și femeia, translatorii și interviuatorii o pot face să se simtă mult mai confortabil, contribuind astfel la stabilirea unei relații de încredere. Totuși, acest lucru ar putea avea și efectul exact invers. Femeile ar putea să nu aibă încredere sau să se jeneze să vorbească de față cu o persoană din cadrul aceleiași comunități sau care provine din același mediu cultural. Unele femei se simt mai jenate să vorbească despre subiecte stigmatizante (cum ar fi acțiuni ce implică sexul, abuzurile sexuale) care sînt condamnate în mediul ei cultural de origine de față cu cineva care are aceeași pregătire culturală și care a crescut cu aceleași norme morale ca și dînsa. Mai mult decît atît, translatorii sau alți colaboratori care sînt mai puțin discreți ar putea trata istorisirile femeii ca pe o bîrfă locală. Indiferent dacă femeia este interviuată în țara ei de origine sau în țara de destinație, bîrfa răspîndită local se poate răspîndi foarte repede. Dacă nu este posibil de apreciat pregătirea translatorului și cercul său de cunoștințe, nu există nici o garanție că informația nu se va scurge în locuri nedorite.

Interviurile cu femeile traficate deseori sînt limitate în timp – atît din motive de siguranță, cît și pentru starea lor emoțională. Interviurile prin traducere durează mai mult timp, prelungind perioada de expunere a femeii la risc, precum și perioada în care ea ar putea să retrăiască evenimentele dureroase prin care a trecut.

Recomandări

- Lucrați cu un translator sau cu o persoană din cadrul organizației locale care este familiarizat cu specificul lucrului cu femeile care au

Ce trebuie să cunoașteți despre serviciile de referire

- **Formele de susținere pe care fiecare dintre ele le poate oferi.**
- **Restricțiile legate de furnizarea serviciului (statutul juridic al femeii, posibilitățile sale financiare).**
- **Dacă au obligația juridică de a denunța cazurile de abuz, abuz asupra minorilor sau a migranților ilegali.**
- **Dacă au o atitudine de susținere a migranților, lucrătorilor din industria sexului și a altor persoane marginalizate, după caz.**
- **Dacă pot soluționa problema diverselor situații lingvistice sau de interpretare.**
- **Ce fel de informație solicită, în cazul în care nu au experiență anterioară de lucru cu femeile traficate.**

trecut prin violență, sau cu o persoană care nu provine din comunitatea natală a femeii traficate, cu excepția cazului în care respondentă vă sugerează contrariul.

- Întrebați respondentă în mod particular dacă are o prietenă sau colegă de încredere pe care ar prefera să o ajute pe durata interviului. Asigurați-vă că persoana aleasă înțelege scopul interviului și consimte benevol să ajute.
- Nu acceptați traducători voluntari necunoscuți, deoarece ei ar putea să fie implicați în rețeaua de trafic sau ar putea avea ceva de câștigat din participarea la interviu.
- „Mediatorii culturali” sau alte persoane care pot face o punte peste diferența culturală dintre interviuator și interviuată pot facilita considerabil discuțiile complicate.
- Faceți aprecierea situației. Din motivele enunțate mai sus, uneori este mai bine de a amâna interviul, dacă posibilitatea ca acesta să aibă loc depinde de un traducător sau de o persoană în care nu se poate avea încredere.
- Nu angajați un traducător sau o persoană care are prejudecăți sau care poate deveni șocată sau ofensată de informația dezvăluită de femeie. Traducătorii și alți colaboratori trebuie informați pe deplin despre subiectul traficului și întreaga gamă de abuzuri fizice și sexuale care însoțește acest fenomen.
- Programați timpul pentru ședințele de informare cu traducătorii și alți colaboratori care pot fi afectați de interviu.

4.2 EXAMINAREA POSIBILITĂȚII ANGAJĂRII UNUI BĂRBAT ÎN CALITATE DE TRANSLATOR SAU INTERVIEWATOR

Riscuri

În unele cazuri, cum ar fi în interviuarea femeilor implicate în industria sexului, interviuatorii-bărbați pot avea acces mai ușor. Totuși, în multe cazuri care implică traficul, în care respondentele au fost trădate, abuzate fizic sau sexual de către bărbați (membri ai familiei, agenți, patroni, militari), acestea pot fi neîncrezătoare, se pot simți incomod sau jenate să divulge detalii personale unui bărbat.

Recomandări

În circumstanțele în care este imposibil de a contacta în siguranță o femeie implicată în prostituție în afara locului ei de muncă, uneori poate fi util ca un bărbat să stabilească contactul inițial, cu condiția că femeia este informată despre scopul prezenței lui.

În unele cazuri, o femeie poate să prefere să vorbească cu un bărbat, crezând că o altă femeie o va condamna sau pentru că femeia traficată a fost abuzată sau exploatată de către o femeie. Dacă este posibil, respondentă trebuie întrebată care sînt preferințele ei.

Într-un caz care a avut loc în SUA, autoritățile, fără să-și dea seama, au folosit pe unul dintre traficanți în calitate de traducător pentru interviuarea câtorva femei traficate în legătură cu pretinsa sinucidere a unei tinere fete. Bărbatul le spusese autorităților că el este unchiul lor. Cîteva luni mai tîrziu, după primirea unei scrisori anonime, poliția a repetat interviul cu femeile, însă cu un traducător neutru, și a aflat lucruri absolut diferite.

4.3 APRECIEREA SIGURANȚEI FIZICE ȘI A STĂRII PSIHOLOGICE A COLABORATORILOR ȘI PERSOANELOR CARE DESFĂȘOARĂ INTERVIUL

Riscuri

Desfășurarea unui interviu cu o femeie traficată poate crea pericole pentru interviuator din partea traficanților sau a altor persoane implicate în lucrul sau rețeaua socială a respondentei.

De asemenea, interviul cu o femeie traficată poate suscita reacții emoțive la interviuator. Epuizarea emoțională sau anxietatea sînt reacții obișnuite în urma ascultării istorisirilor despre abuz și traume. Persoanele care desfășoară interviul pot fi nepregătite pentru asemenea sentimente și pot avea nevoie de sprijin ca să le poată înfrunta.

Trecutul personal al interviuatorului, în care sînt prezente elemente de abuz sau discriminare, poate influența modul în care acesta este afectat de istoria respondentei. Unor interviuatori ascultarea acestor istorii le poate resuscita amintiri puternice ale abuzurilor din trecut și emoții care le fac nu doar să sufere, dar care pot face chiar imposibilă desfășurarea nepărtinitoare a interviului.

Interviutorii pot încerca un sentiment de neajutorare, sau invers, pot adopta rolul de salvator. În primul caz, persoana poate evita să ofere ajutor, crezînd că problemele femeii sînt prea mari, iar resursele sale sînt prea neînsemnate, pe cînd în al doilea caz, persoana care efectuează interviul poate face promisiuni nefondate.

Recomandări

- Dacă la un moment dat, înainte sau pe parcursul interviului, interviuatorul sau respondenta simte că localul selectat este nesigur, interviul urmează a fi oprit, pînă va fi găsit un loc mai sigur. Dacă este posibil de a reprograma interviul, este mai bine de ales o încăpere diferită de cea în care a fost planificat inițial interviul.
- Dacă interviuatorul urmează să desfășoare interviul de unul singur într-un local cu pericol sporit, el trebuie să se asigure că o persoană de contact din exterior cunoaște locul aflării sale, ora desfășurării interviului și ora aproximativă a încheierii interviului. Pregătirile urmează a fi făcute astfel încît să se ia legătură cu persoana de contact din exterior atunci cînd interviuatorul părăsește în siguranță locul desfășurării interviului.

Un interviuator lipsit de experiență care desfășura interviul într-o limbă străină, prin intermediul unui interpret, a început să chicotească în timpul interviului. A făcut acest lucru nu din răutate, dar pentru că era într-o stare de nervozitate. Această reacție a provocat suferințe tinerei femei interviuate, pentru că aceasta la rîndul ei a crezut că interviuatorul rîdea de ea.

Dacă există posibilitatea, ar fi o idee bună ca intervievatorul să aibă un telefon mobil.

- Dacă femeia deține informații cu caracter sensibil, care pot pune în pericol intervievatorul (adică detalii despre făptuitori, funcționari, polițiști corupți), ultimul trebuie, într-o manieră tacticoasă, să o convingă pe femeie să nu i le comunice, sugerînd persoanele sau locul potrivit pentru a transmite această informație.
- Intervievatorii și interpreții trebuie instruiți sau informați despre:
 - dinamica fenomenului traficului de femei;
 - riscurile și procedurile de siguranță și de urgență;
 - abuzul fizic, sexual și psihologic, coerciția și tortura;
 - problematica de gender și discriminare etnică, precum și a inegalității;
 - problemele și conceptele legate de sectorul muncii care face parte din obiectul discuției în cadrul interviului, așa ca angajarea în sfera serviciilor sexuale și a prostituției, menajul casnic, lucrul la fabrică, lucrul în agricultură; și
 - terminologia locală care se referă la subiect.
- Ceea ce duce de regulă la formarea atitudinii de „blamare a victimei”, deseori face parte din sistemul cultural general și poate afecta capacitatea intervievatorului de a obține de la persoana interviu-vată mărturisiri complete, precum și poate influența modul în care sînt date și interpretate răspunsurile.

În consecință, intervievatorii trebuie să se confrunte cu propriile prejudecăți, temeri și stereotipuri referitoare la femeile care sînt:

- migrante;
- abuzate sexual;
- lucrători în industria sexului sau angajate în alte forme social marginalizate de prestare a muncii (cum ar fi menajul casnic, munca la fabrică sau în agricultură); și
- sărace sau dezavantajate social și economic.
- Intervievatorii trebuie să-și recunoască capacitățile și limitele de a ajuta femeile traficate.

**Pentru unii
intervievatori
(intervievatoare),
ascultarea acestor
mărturisiri le poate
resuscita amintiri
puternice a abuzurilor
din trecut și emoții care
nu doar îi fac să sufere,
dar pot face imposibilă
desfășurarea ulterioară
a unui interviu minuțios
și nepărtinitor.**

Un regizor a făcut un film documentar despre traficul de femei, pentru care a folosit mărturiile câtorva femei traficate. Inițial regizorul planifica rularea acestui film doar peste hotare. Cu toate acestea, peste un timp, filmul a fost difuzat și la televiziunea națională, fiind expuse în totalitate fețele femeilor.

5. ASIGURAȚI ANONIMATUL ȘI CONFIDENȚIALITATEA
Protejați identitatea respondentei și respectați confidențialitatea pe parcursul întregului interviu – din momentul contactării femeii pînă în momentul publicării detaliilor despre cazul ei.

5.1 ASIGURAREA CONFIDENȚIALITĂȚII

Riscuri

Respectarea confidențialității este o condiție esențială pentru asigurarea atât a securității femeii traficate, cât și a calității informației furnizate de ea.

Recomandări

- Începeți interviul cu explicarea măsurilor de precauție luate pentru protejarea identității femeii și pentru păstrarea în strictă confidențialitate a datelor ei personale. Întrebați-o dacă ea crede că aceste măsuri sînt suficiente.
- Femeile urmează să știe că ele nu trebuie să divulge numele lor adevărat (sau că pot folosi un nume născocit), denumirea localității lor de origine sau adevărata lor naționalitate. Dacă este necesară oricare dintre aceste date (cum ar fi în cadrul unui interviu cu caracter juridic), ar fi bine ca această informație să nu fie notată împreună cu însemnările făcute în timpul interviului. În schimb, pot fi utilizate coduri pentru a corela însemnările cu persoana interviuată, acestea urmînd a fi păstrate separat. Informația despre persoana interviuată nu trebuie pusă la dispoziția altor persoane (cum ar fi membrii familiei, prietenii, colaboratorii poliției, ai serviciului de imigrare) fără permisiunea acesteia.
- Conținutul interviurilor individuale poate fi discutat doar cu alte persoane care își asumă responsabilitatea respectării confidențialității (colegii de serviciu, personalul medical) și doar cînd acest lucru este necesar și numai după primirea permisiunii în din partea interviuatei. Conținutul interviului nu trebuie niciodată supus discuțiilor în public, în special atunci cînd poate fi ascultat de alte persoane (spre exemplu, în prezența șoferilor de taxi sau a controlorilor de bilete, deoarece aceste persoane pot avea legături cu traficanții).
- Detaliile date de o persoană care a fost interviuată nu trebuie niciodată discutate cu alte respondente într-un fel care ar permite identificarea primei persoane. Discuția în linii generale despre alte persoane care se află în circumstanțe similare poate fi uneori utilă, însă niciodată nu trebuie depășite hotarele care permit identificarea persoanei traficate.
- Atunci cînd sînt făcute înregistrări pe suport tehnic, nu trebuie folosite nume, ci doar coduri de identificare. Casetele înregistrate urmează să fie păstrate într-un dosar cu acces limitat, iar după transcrierea lor ele urmează să fie șterse.
- Pentru prezentarea sau difuzarea publică a informației obținute în cadrul interviului, detaliile personale vor fi alterate astfel încît să devină imposibilă identificarea persoanei interviuate. De exemplu, publicațiile respective nu trebuie să conțină numele localității de

proveniență a femeii, locul de muncă sau numele membrilor familiei, al prietenilor sau colegilor ei de lucru. Denumirile localităților și țărilor de destinație de asemenea pot fi schimbate.

- Datorită posibilelor consecințe ce rezultă din apariția pe fotografii sau casete video, chipul interviuatei trebuie întotdeauna mascat (nu doar ochii), de asemenea urmează a fi excluse și alte trăsături distinctive clare (cicatricele, tatuajele etc.). În plus, fotografiile sau imprimările video urmează a fi făcute doar dacă femeia este informată despre acest lucru și este clar că ea înțelege pe deplin modalitatea lor de utilizare, unde anume vor fi distribuite, și doar dacă interviuata autorizează acest lucru în scris. Fotografii nu trebuie făcute astfel încât să identifice locul aflării adăposturilor, a locurilor de refugiu sau a organizațiilor care oferă servicii ori a locului de aflare a persoanelor care acordă asistență femeilor traficate.

6. OBȚINEȚI CONSIMȚĂMÎNTUL INTERVIEWATEI

Asigurați-vă că fiecare respondentă înțelege clar conținutul și scopul interviului, felul în care urmează a fi utilizată informația, dreptul ei de a nu răspunde la întrebări, dreptul ei de a pune capăt interviului în orice moment și dreptul ei de a impune restricții asupra modalității de utilizare a informației.

6.1 MODALITĂȚI ADECVATE DE SOLICITARE A CONSIMȚĂMÎNTULUI

Riscuri

Obținerea unui consimțământ poate fi dificilă din cauza suspiciunii întemeiate pe care o are femeia față de toți necunoscuții, iar în multe cazuri acest lucru se datorează și diferențelor lingvistice, culturale și socio-economice. Multe femei, în special cele care provin din zonele rurale sau mai puțin dezvoltate, ar putea să nu înțeleagă imediat spectrul potențialelor consecințe ale participării într-un interviu (în special dacă acesta implică mass-media) și ar putea să-și dea consimțământul prea repede.

Recomandări

- Deoarece interviurile pot fi atât periculoase din punct de vedere fizic, cât și dureroase din punct de vedere emoțional, neputînd fi retractate după ce au fost acordate, este deosebit de important ca persoana care se ocupă de interviu să explice în mod clar:
 - motivul desfășurării interviului;
 - problemele ce urmează a fi discutate;
 - potențialele riscuri și beneficii ce rezultă din participarea la el; și
 - caracterul personal, și posibil supărător, al întrebărilor care vor fi adresate.

Dacă femeia înțelege pe deplin intențiile persoanei care va face interviul și scopul întrebărilor, ea va fi mai puțin susceptibilă referitor la faptul că informația pe care o va oferi va fi folosită împotriva ei sau o va prejudicia.

Într-un film documentar despre trafic, fețele femeilor nu au fost mascate în măsură suficientă, ceea ce ușura identificarea lor. Una dintre aceste femei pînă la demonstrarea filmului reușise cu succes să păstreze în secret adevărul despre lunile de coșmar petrecute peste hotare de la părinții și soțul ei.

Exemplu de solicitare a consimțămîntului interviuetei

Noi facem un studiu despre sănătatea femeilor care au fost traficate pentru *[denumirea organizației]*, pentru a identifica modalitățile mai eficiente de a oferi servicii medicale. Am dori să vorbim cu tine despre *[tema generală a discuției]* și am vrea să-ți adresăm întrebări despre *[enumerări subiectele cheie care urmează a fi trecute în revistă, inclusiv informația sensibilă care va fi solicitată]*.

N-o să te întreb cum te cheamă. Tot ce o să-mi spui va fi păstrat în secret. N-o să-ți cer detalii personale care ar putea să te identifice. N-o să-ți folosim numele, denumirea orașului tău natal, numele traficantilor tăi sau detalii despre familia ta. Răspunsurile tale nu vor fi calificate drept greșite sau corecte. Unele întrebări pot să-ți trezească amintiri dificile și trebuie să te simți liberă să-ți iei răgazul necesar pentru a răspunde la ele sau, dacă vei dori, poți refuza să răspunzi. Răspunsurile tale despre experiențele prin care ai trecut vor fi folosite pentru a ajuta alte femei care au trecut prin experiențe similare și care prezintă necesități medicale asemănătoare.

Noi am discutat cu tine potențialele riscuri și beneficii pentru tine, așa ca *[revizuiți riscurile și beneficiile menționate pe parcursul discuției anterioare despre riscuri și beneficii]* și modalitățile în care putem minimaliza aceste riscuri prin *[revizuiți ideile referitoare la minimalizarea riscurilor menționate pe parcursul discuției anterioare despre riscuri]*.

Nu ești obligată să participi, dacă nu dorești acest lucru. Dacă ești de acord să continuăm, ai libertatea de a opri interviul în orice moment, sau dacă nu dorești să răspunzi la o întrebare ori dacă vrei să-mi pui mie o întrebare, te rog să nu te incomodezi să mă oprești. Acest interviu va dura aproximativ 30 de minute.

Accepti să facem interviul?

Este acesta timpul și locul potrivit pentru a conversa?

- Cel mai bine solicitarea interviului să fie făcută de către cineva în care respondentă are încredere, de exemplu, de o organizație de prestare a serviciilor specializate sau de o persoană cu care ea a stabilit relații bune și care-i poate explica consecințele pozitive și negative ale interviului. (Această solicitare inițială este doar unul din mijloacele de contactare a femeii traficate și nu substituie procesul deplin de solicitare și de obținere a consimțămîntului care trebuie efectuat de către interviuator în prealabil). Date fiind dinamica fenomenului de trafic și rolul „prietenilor”, aceștia, de regulă, nu sînt o alegere tocmai bună pentru intermediere. Solicitățile adresate proprietarului de club sau bordel pot pune femeia într-o situație complicată, pot trezi suspiciuni și de regulă vor sfîrși prin refuz. Contactarea prin intermediul colaboratorilor poliției sau a serviciului de imigrare pot provoca nervozitatea femeii și răspunsuri nesincere sau chiar false. (Interviurile cu femeile aflate în detenție ridică un șir de alte probleme serioase, care nu vor fi discutate aici).
- Pregătiți o declarație clară în care să fie descrise subiectul și scopul interviului, precum și felul în care vor fi utilizate răspunsurile. Analizați împreună cu ea declarația verbală și clarificați anumite puncte concrete.
- Discutați despre riscurile ce le comportă realizarea interviului (a se vedea secțiunea 1.1 *Decizia de a realiza interviul*, chenarul „Întrebări model pentru aprecierea siguranței”). Vorbiți despre potențialele beneficii (adică, posibilitatea de a discuta despre experiența sa, de a relata problemele sau nevoile sale, faptul că va ajuta alte femei) și despre așteptările ei de la acest interviu (asistență sau plată).
- În cazurile în care limba natală a respondentei diferă de cea a interviuatorului, asigurarea faptului că consimțămîntul este acordat reclamă, de regulă, măsuri suplimentare, cum este pregătirea unei fișe informative în limba maternă a respondentei. Fișa respectivă nu poate fi lăsată la respondentă, deoarece poate fi descoperită de alte persoane.
- Deciziile despre oferirea unei remunerații pentru interviu sînt dificile. Remunerările plătite pentru un interviu pot uneori genera dubii cu privire la veridicitatea informației colectate, în special dacă sumele oferite sînt impunătoare. Pe de altă parte, este importantă compensarea femeilor pentru timpul oferit, cîștigurile ratate și alte cheltuieli suportate, cum ar fi cele de călătorie sau de îngrijire a copilului. Deoarece banii nedeclarați (ca și darurile bănești) găsite de patroni, proxeneți sau traficantii pot servi drept motiv pentru pedeapsă, este important să se discute cu femeia cum ar fi mai bine să i se ofere recompensa. Este util ca ea să fie întrebată dacă nu este periculos pentru ea să accepte bani în numerar sau dacă preferă o recompensă într-o altă formă materială (obiecte de igienă personală, săpun, șampon, prezervative, hrană, îmbrăcăminte, alte obiecte) sau un transfer bănesc familiei ei sau unei alte persoane în care ea are încredere. Plățile către proxeneți, proprietarele caselor de toleranță, proprietarii bordelurilor, colaboratorii de poliție etc. în schimbul accesului pentru a vorbi cu femeile ridică probleme de ordin etic, pot provoca neazuri femeii, foarte probabil vor trezi suspiciunea și îngrijorarea ei referitor la intențiile persoanei care va desfășura interviul, motive pentru care acestea nu sînt recomandate.
- După posibilități (adică dacă este sigur sau potrivit doleanțelor respondentei) oferiți-vă să faceți aranjamentele necesare pentru a-i transmite un feed-back (articolul din ziar, constatările studiului, pliantul programului), dacă ea consideră că nu va fi riscant să vă întîlniți la o dată ulterioară.

7. ASCULTAȚI ȘI RESPECTAȚI APRECIEREA FĂCUTĂ DE FEMEIE A SITUAȚIEI SALE ȘI A RISCURILOR CARE PERICLITEAZĂ SIGURANȚA EI

Fiți conștient de faptul că fiecare femeie va avea preocupări diferite și că felul în care ea le percepe poate fi diferit de felul în care alte persoane le-ar putea aprecia.

Opțiunile de asistență urmează a fi descrise într-o manieră neutră, iar persoana care desfășoară interviul nu trebuie să sublinieze în mod deosebit gradul sau probabilitatea obținerii asistenței.

7.1 OFERIREA CONSULTAȚIEI SAU A ASISTENȚEI

Riscuri

Fiind bine intenționat, interviuatorul poate să creadă că știe ce este cel mai bine pentru femeie și să vrea să-i facă recomandări, să întreprindă anumite acțiuni sau să influențeze femeia să facă anumite lucruri care, în viziunea lui, îi vor îmbunătăți situația. Chemările bine intenționate la anumite acțiuni (de exemplu, evadarea de la traficanți, contactarea autorităților, discutarea problemelor pe care ea nu este deocamdată pregătită să le discute), atunci când nu sînt precedate de o discuție amplă cu femeia despre situația ei, pot avea consecințe nefaste.

Recomandări

Înainte de a oferi orice tip de consultanță sau de a efectua o intervenție, trebuie să aibă loc o discuție despre felul în care femeia își percepe situația, ce crede ea despre opțiunile pe care le are, cum vede potențialele riscuri și beneficii ale acestor opțiuni și care este momentul cel mai favorabil, în opinia ei, să opereze schimbările propuse. În măsura posibilităților, este util să se ceară sfatul specialiștilor cu experiență în domeniul lucrului cu femeile traficate. În plus, întrebînd femeia despre strategiile de supraviețuire pe care le-a folosit pînă la momentul respectiv pentru a preîntîmpina daunele, interviuatorul poate să înțeleagă mai bine reala situație a femeii. Acest tip de investigație îi ajută femeii să descopere punctele sale forte.

Dacă interviuatorul consideră că poate să dea femeii un sfat, opțiunile de asistență urmează a fi descrise într-o manieră neutră, fără a sublinia în mod deosebit gradul sau probabilitatea obținerii asistenței. Opțiunile trebuie prezentate într-un mod nepărtinitor, care să nu o facă pe femeie să se simtă nerecunoscătoare dacă nu dorește să le accepte. Recomandările trebuie să sublinieze riscurile și să recunoască beneficiile.

Nu este un lucru neobișnuit pentru un interviuator care, discutînd cu o femeie aflată în situație de trafic, să-și propună să o salveze. Operațiunile neprofesionale sau neoficiale de salvare sînt o opțiune ce prezintă pericol sporit, care deseori se dovedesc a fi cu totul nepotrivite pentru persoana salvată, deoarece ea nu a clarificat pentru sine pe deplin întregul spectru de posibile consecințe ale schimbării situației ei curente.

Probleme care trebuie discutate cu femeia care intenționează să părăsească situația de trafic:

- **Importanța planificării din timp.**
- **Opțiunile practice referitoare la locul unde ar putea să stea, modalitatea de a se întreține.**
- **Cine va avea grijă de ea și cât de serios poate fi urmărită ea și familia ei.**
- **Starea ei psihologică și susținerea de care va avea nevoie.**
- **Relația ei de dependență de proxenet, proprietar etc. și cine îi va oferi această susținere după ce va pleca.**
- **Consecințele practice (statutul de imigrant, posibilitatea de a reveni în familie, siguranța fizică, singurătatea, frica și sănătatea sa psihică).**

Ele sînt următoarele:

- riscurile răzbunării cu membrii familiei de acasă;
- recunoașterea publică și posibil condamnarea faptelor care pot fi calificate drept alegerea ei;
- dubii despre motivele, credibilitatea și caracterul său;
- probleme cu serviciile de imigrare, amenințarea cu deportarea;
- incapacitatea de a achita datoria;
- necesitatea de a rămîne la un adăpost sau loc de refugiu;
- obligația de a înceta toate legăturile cu prietenul proxenet – cerința de a oferi poliției probe sau de a depune mărturii în ședință publică de judecată;
- detenția, arestul, condamnarea penală (pentru încălcarea normelor de imigrare, a normelor muncii); și
- impunerea efectuării analizei HIV/SIDA sau alte analize medicale, precum și consultații medicale neprofesionale.

7.2 RESPECTAREA ALEGERII FĂCUTE DE FEMEIE ÎN LEGĂTURĂ CU SITUAȚIA SA

Riscuri

Chiar și femeile care se află în cele mai îngrozitoare împrejurări pot alege să refuze ofertele de ajutor. Ofertele de asistență medicală, aprovizionarea cu bunuri sau cadouri sau operațiunile de salvare adesea par tentante pentru persoanele care vor să „facă ceva”. După cum am remarcat mai sus, consimțămîntul femeii este esențial înainte de a întreprinde orice măsuri în numele ei.

Recomandări

Pe lîngă deciziile despre faptul dacă este de acord să fie interviuată, alegerea femeii de a consulta un medic, discutarea despre sentimentele care o copleșesc, despre evadarea din situația în care se află sau despre alte chestiuni de ordin personal trebuie respectate – indiferent de faptul cît de periculoasă sau abuzivă poate părea situația ei pentru intervievator.

Salvările nesolicitate, contactarea autorităților, contactarea familiei ei, transmiterea informației către consilieri etc. uneori nu sînt apreciate. De exemplu, în unele țări, legătura cu poliția presupune chiar informarea de către ultima a traficantilor. Totuși, asistența acordată în mod adecvat poate uneori salva vieți. (A se vedea secțiunea 9. *Fiți pregătit pentru o intervenție de urgență*).

8. NU SUPUNEȚI FEMEIA TRAUMEI REPETATE

Nu puneți întrebări cu scop de a provoca un răspuns cu încărcătură emoțională, fiți pregătit să reacționați la suferința femeii și să-i puneți în valoare punctele forte.

8.1 EVITAREA TRAUMEI REPETATE

Riscuri

Rugînd-o să vorbească despre experiențele înfricoșătoare, umilitoare și dureroase, îi puteți provoca femeii anxietate. Multe femei se simt rușinate de ceea ce au făcut sau de ceea ce li s-a întîmplat. Suferința unei femei cauzată de interviu se poate manifesta pe întreaga durată a acestuia, dar poate avea loc înainte sau după interviu. Pentru multe femei este stresantă anticiparea unui interviu, obiectul căruia vor fi experiențele trăite de ele. Femeile pot de asemenea să revizuiască și să regrete cele spuse la mult timp după sfîrșitul interviului.

Recomandări

- Întrebările nu trebuie niciodată formulate astfel încît să provoace reacții puternice sau emoționale.
- Întrebările care în mod evident provoacă suferință sau silesc femeia să facă dezvăluiri traumatizante care nu sînt tocmai necesare pentru a înțelege experiența ei trebuie excluse.
- Nu adresați întrebări care presupun păreri negative despre o anumită decizie sau acțiune a ei sau care o caracterizează negativ, cum ar fi: *Ce vor crede părinții tăi despre ceea ce ai făcut? Crezi că ești o persoană imorală? De ce ai fost de acord cu acele lucruri?*

Este important să înțelegeți că multe femei se vor simți oarecum stresate sau incomodate discutînd despre anumite lucruri. Însă pentru multe dintre ele această discuție, prezența unui interlocutor ar putea avea efect terapeutic. De aceea este important să înțelegeți că rugînd o femeie să vă dezvăluie informații pe o temă sensibilă și apoi întreprînd narațiunea ei sau exprimarea emoțiilor înainte ca ea să aibă posibilitatea de a termina acest lucru poate fi supărător pentru ea. Totuși, dacă femeia suferă sau este copleșită (manifestă unul dintre următoarele simptome: tremură sau are frisoane, plînge necontrolat, are dureri de cap puternice, amețeli, greață, dificultăți de respirație, îi apare brusc o erupție sau se înroșește), cel mai bine este să o întrebați dacă ea preferă să continue, să schimbe subiectul sau să întrerupă interviul.

- Întrebările trebuie puse într-o manieră de susținere, lipsită de aprecieri, iar răspunsurile trebuie afirmate în glas.
- Intervievatorul trebuie să-i permită respondentei să controleze ritmul și direcția în care să decurgă interviul.

Anya lucra în industria sexului, fiind racolată de prietenul său. Jurnalistul M s-a prezentat în calitate de client. După ce M i-a cîștigat încrederea, el i-a mărturisit că este jurnalist și s-a oferit să o ajute să evadeze. Jurnalistul a filmat „salvarea” Anyei, în care se arăta cum ea și-a părăsit localul unde lucra și cum s-a strecurat în mașina jurnalistului. Jurnalistul a pregătit o ședință cu un consilier și a găsit o cameră pentru ea la un hotel departe de consilier și de orice persoană pe care ea o cunoștea. Ea a rămas acolo fără prieteni, loc de muncă și permisiune legală de ședere în țară. Înainte de difuzarea filmului Anya a dispărut. Potrivit informației deținute, ea s-a întors la prietenul ei proxenet. În cele din urmă, se pare că autorii filmului nu au reușit să-i ofere Anyei o alternativă situației sale anterioare și probabil au convins-o prin aceasta că cel mai bine pentru ea era să rămînă cu proxenetul. Cînd filmul a fost difuzat, autorii lui s-au străduit să ascundă fața Anyei, însă au continuat să-i folosească numele sub care lucra, i-au identificat clar locul în care lucra și l-au confruntat și filmat direct pe prietenul ei proxenet de mai multe ori.

Două femei care au consimțit să participe într-un studiu despre trafic s-au deplasat din orașul lor natal la capitală cu un tren de noapte pentru a se prezenta la interviu și pentru a folosi această posibilitate ca să facă cumpărături și ca să se plimbe prin capitala pe care n-o mai văzuseră anterior. Înainte de a sosi, după o călătorie care a durat peste 12 ore, anticipând relatarea experienței lor într-un cadru formal unor persoane pe care nu le-au mai văzut niciodată, ambele femei au manifestat semne de stres și anxietate, după care interviurile au fost scurtate considerabil.

- Reacțiile vizuale și verbale trebuie să fie empaticе, lipsite de aprecieri, susținătoare.
- Intervievatorul trebuie să fie receptiv la suferința respondentei, propunându-i, dacă e nevoie, să ia o pauză sau să facă o întrerupere.
- Intervievatorul trebuie să manifeste grijă și să-i reamintească femeii despre punctele sale forte și abilitatea de care a dat dovadă supraviețuind unor circumstanțe atât de complicate.
- Decizia de a continua sau nu interviul îi aparține respondentei. În timp ce unele femei care devin emotive vor hotărî să continue, altele nu o vor face. Intervievatorul nu trebuie să insiste ca o femeie suferindă să-și continue narațiunea. Dacă respondenta dorește să continue conversația, chiar dacă interviuatorul și-a epuizat întrebările, el trebuie să rămînă în continuare un ascultător activ și interesat.
- Conștientizați faptul că pentru multe dintre femeile care sînt departe de casă, discuțiile despre familiile lor, îndeosebi despre copii, pot fi foarte stresante. Acest lucru este evident în special atunci cînd ele nu și-au văzut de mult timp copiii și nu sînt sigure cînd sau dacă o să-și mai vadă copiii vreodată. Fiți deosebit de atent cu întrebările puse în acest sens.

9. FIȚI PREGĂTIT PENTRU O INTERVENȚIE DE URGENȚĂ
Fiți pregătit să acționați dacă femeia susține că este amenințată de un pericol iminent.

9.1 AJUTORUL ACORDAT FEMEII CARE SOLICITĂ ASISTENȚĂ URGENTĂ SAU IMEDIATĂ

Riscuri

La desfășurarea interviului cu o victimă a încălcărilor drepturilor omului, precum traficul, solicitările urgente de acordare a asistenței imediate sînt un lucru obișnuit. Oferirea ajutorului poate uneori salva vieți și reprezintă o obligație etică și morală. Însă oferirea asistenței într-un mod eronat sau într-un timp nepotrivit poate avea un sfîrșit nefast sau persoanele care promit asistența se pot dovedi a fi indisponibile sau incapabile de a da curs promisiunilor lor.

Recomandări

- Cererea de acordare a ajutorului trebuie să prevaleze asupra interviului.
- Persoana care desfășoară interviul trebuie să pună întrebări pentru a determina femeia să înțeleagă pericolele cu care se confruntă, percepția acesteia privind opțiunile pe care le are, precum și așteptările ei în legătură cu orice tip de asistență care îi poate fi acordată.

- Discutarea opțiunilor trebuie să fie ancorată în realitate, nu exagerată. Intervievatorul trebuie să discute opțiunile disponibile, să încerce să o ajute pe femeie să analizeze beneficiile și riscurile fiecărei opțiuni.
- Persoana care desfășoară interviul trebuie să întreprindă eforturile necesare pentru a ajuta respondentă să acceseze resursele corespunzătoare (serviciile de telefonie, escortarea ei pînă la un loc anume).

Ațiuni de regulă nerezonabile sau nesigure:

- însoțirea femeii la evadare;
- ducerea femeii acasă la interviuator;
- escortarea respondentei la ea acasă sau la locul ei de muncă pentru ca ea să-și strîngă lucrurile; sau
- asistarea respondentei în discutarea oricăror chestiuni cu patronul, prietenul, agentul, colegul ei de serviciu etc., sau acționarea în calitate de intermediar.

9.2 PREGĂTIREA PENTRU CONTINUAREA EFORTURILOR DE INTERVENȚIE

Riscuri

Eforturile de intervenție personală rareori sînt un proces cu o singură etapă, însă aproape de fiecare dată reclamă multe activități practice ulterioare. În special în cazul tentativelor de salvare, evadarea deseori este partea cea mai ușoară, pe cînd logistica și îngrijirile ulterioare reprezintă partea cea mai complicată și esențială pentru femei.

Recomandări

Sînt foarte rare cazurile cînd tot de ce are nevoie o femeie este „punerea în libertate”, în special cînd aceasta se află într-o țară străină. Înainte de a contribui la o „evadare”, trebuie luate în considerare toate riscurile, obstacolele, precum și numeroasele etape ce vor urma „salvării”, astfel încît femeia să nu ajungă într-o situație și mai proastă sau să se vadă nevoită să se întoarcă în ultimă instanță la cel care o ținea captivă. Femeia care a fost traficată rareori are posibilitatea să identifice și să acceseze toată gama de servicii și asistență de care are nevoie pentru a depăși urmările traficului. În unele cazuri, ajutorul acordat femeii să evadeze dintr-o situație de exploatare poate implica o organizație specializată în asistența femeilor traficate. De multe ori, însă, acest lucru implică găsirea unui loc sigur de cazare, surse de venit, tratament medical, consiliere psihologică și reprezentarea juridică pentru soluționarea problemelor imigraționale sau de alt gen.

Niște femei ce făceau parte dintr-o minoritate etnică care au fost traficate în țara vecină s-au reîntors la soldații din țara lor de origine, care ulterior le-au abuzat sexual în repetate rînduri.

În timpul raidului într-un bordel dintr-o țară asiatică, pe cînd poliția intra în local pe ușa principală, alți cîțiva colaboratori ai poliției, care luau sistematic mită de la proprietarul bordelului, le-au permis proprietarului și mai multor femei să iasă prin ușa din spate.

9.3 PROBLEMELE LEGATE DE CONTACTAREA AUTORITĂȚILOR

Riscuri

Multe femei vor ezita să contacteze autoritățile. Ele se tem că vor fi deportate, sînt îngrijorate de faptul că funcționarii publici, polițiștii sînt corupți sau le vor trata ostil și fără folos. Deseori presimțirile lor nu sînt lipsite de temeii. Autoritățile în țările de destinație pot reține, trimite la închisoare sau deporta femeile care au locuit sau au lucrat ilegal în țară. Ei de asemenea pot face presiuni asupra lor să facă declarații împotriva traficanților neglijînd pericolele la care se expune femeia în rezultatul cooperării. În unele țări contactarea unui funcționar public poate însemna retransmiterea femeii în mîinile traficanților. În multe țări sărace colaboratorii de poliție, militarii și funcționarii serviciului de imigrare – iar uneori și reprezentanții ambasadelor și consulatelor – fac parte din rețelele de trafic, colaborează cu traficanții sau iau mită pentru a „nu observa” activitatea lor.

Recomandări

- Înainte de a contacta autoritățile, asigurați-vă că femeia dorește acest lucru.
- Discutați despre posibilele beneficii și riscuri ale contactării unui funcționar public și care ar fi autoritățile în stare să o ajute (cum ar fi evadarea de la „locul de muncă”, urmărirea penală a patronilor sau a traficanților, prelungirea vizei sau a permisului de ședere).
- Încercați să identificați funcționarii publici care înțeleg problemele în cauză și stabiliți cu ei relații de lucru.
- Înainte de a prezenta respondentă autorităților, aflați ce pot și vor întreprinde acestea în termeni reali pentru ea. Aflați care sînt drepturile ei legale și discutați-le cu ea (adică drepturile legate de statutul ei de imigrant, disponibilitatea de a face depoziții, protecția martorului, dorința de a rămîne în țară sau de a reveni acasă).

10. OFERIȚI INFORMAȚIA COLECTATĂ SPRE O UTILIZARE REUȘITĂ

Folosiți informația într-o manieră care este de folos femeii în mod individual sau care avansează dezvoltarea bunelor strategii și intervenții pentru femeile traficate în general.

10.1 UTILIZAREA INFORMAȚIEI ÎNTR-UN MOD ETIC

Riscuri

Din punct de vedere etic, interviuarea femeii care a suferit de anumite abuzuri nu este chestiune neutră. Experiențele relatate de ea trebuie acumulate doar cu un anumit scop. Prețul enorm de ordin personal, social și cele legate de sănătatea femeilor traficate îl obligă pe interviuator să se asigure că informația colectată va fi folosită în beneficiul respondentelor concrete sau va fi adusă în atenția factorilor de decizie și a apărătorilor drepturilor lor, iar în mod ideal – în atenția ambelor părți.

Recomandări

- Implicarea apărătorilor drepturilor femeii sau a grupurilor care oferă servicii specializate nu este o modalitate potrivită doar pentru garantarea siguranței interviurilor, a integrității tehnicilor de interviuare și de interpretare a interviului, a existenței sistemelor de suport, dar poate fi și o măsură de asigurare că informația colectată este relevantă.
- Este important ca interviuatorii să se asigure că orice informație care va fi publicată (rapoartele, comunicatele de presă, declarațiile publice etc.) nu va fi interpretată eronat și nu va genera prejudecăți sau stereotipuri ce pot incita opinia publică împotriva femeilor traficate.

UTILIZARE REUȘITĂ

Un studiu efectuat în Grecia a fost utilizat pentru a elabora un comentariu la un proiect de lege cu privire la combaterea traficului, indicând măsurile de perfecționare a prevederilor referitoare la protecția femeilor traficate.

UTILIZARE REUȘITĂ
Un studiu multinațional despre protecția victimei este utilizat cu succes într-un ciclu de cursuri de instruire pentru funcționarii publici, care abordează problema tratamentului femeilor traficate.

UTILIZARE REUȘITĂ
Interviurile cu lucrătorii unor ONG-uri care au fost difuzate la televizor în Ucraina au generat apeluri telefonice de la mamele în căutarea ficelilor lor traficate. Acest lucru a contribuit la eliberarea cel puțin a unei tinere femei ținute într-un bordel în Italia.

UTILIZARE NEREUȘITĂ

Autorul unui film documentar a depistat o femeie care fusese traficată pentru a lucra în industria sexului, care ulterior fusese omorâtă. Acea femeie nu dezvăluise familiei sale adevărul despre lucrul său, pretinzând în schimb că se logodise și urma să se căsătorească cu un tânăr neamț. După moartea ei, autorul filmului a înregistrat reacțiile fiului și mamei acestei femei la ei acasă, în timp ce acesta le spunea despre faptul că femeia respectivă a fost omorâtă în timp ce lucra în calitate de prostituată.

CONCLUZII

Recomandările formulate în acest document reflectă cunoștințele actuale despre considerentele etice și de securitate ce trebuie abordate la interviuarea femeilor aflate în situația de trafic sau a femeilor care s-au aflat în această situație. Totuși, traficul de femei reprezintă o crimă care își schimbă în permanență structura și caracterul. Dinamica schimbătoare și natura specială a fenomenului de trafic, precum și a consecințelor lui, necesită ca persoanele care realizează interviuri să fie la curent cu cele mai recente informații, astfel încât planurile concrete de protejare a femeii să existe atât înaintea efectuării interviului, cât și pe parcursul și după desfășurarea lui. Deseori acest lucru presupune prelungirea procesului de interviuare și necesitatea desfășurării mai multor cercetări, mai mult timp de pregătire și receptivitate sporită față de persoane concrete și situațiile în care se află acestea. Mai mult decât atât, o atenție sporită trebuie acordată publicării informației date. Urmînd aceste recomandări și respectînd întotdeauna prioritatea pentru siguranța femeii, cei care solicită interviuri, precum și cei care realizează interviurile pot aduce contribuții valoroase la recunoașterea publică a acestor încălcări grave și a calității îngrijirii pentru femeile traficate.

REFERINȚE

- ¹ Națiunile Unite. (2000). Protocolul Națiunilor Unite pentru Prevenirea, Combaterea și Pedepsirea Traficului de Persoane, în special Femei și Copii, pentru completarea Convenției Națiunilor Unite Împotriva Crimei Organizate Transnaționale, articolul 3 (a-d), G.A. res. 55/25, anexa II, 55 U.N. GAOR Sup. (nr.49) la 60 U.N. Doc. A/45/49 (Vol. I).
- ² Organizația Mondială a Sănătății (OMS). (1999). Femeia în primul rînd: recomandări etice și de siguranță pentru studierea fenomenului violenței domestice împotriva femeilor. Geneva: OMS.
- ³ Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului al ONU. (2002). Principiile și directivele internaționale cu privire la drepturile omului și traficul de ființe umane. Geneva: ICNUDO.
- ⁴ Consiliul Organizațiilor Internaționale de Științe Medicale, în colaborare cu Organizația Mondială a Sănătății. (1993). Directivele etice internaționale pentru studiul biomedical cu implicarea subiecților umani ale COISM. Geneva: COISM.
- ⁵ Alianța Globală Împotriva Traficului de Femei (AGITF). (2001). Drepturile omului și traficul de persoane: Manual. Bangkok: AGITF.
- ⁶ Presswise. (2002). Probleme etice. Gender. Femei. URL: www.presswise.org.uk
- ⁷ Kelly, L. (2000). Ghidul VIP: Viziuni, inovații și profesionalism în combaterea violenței împotriva femeilor și copiilor. Elaborat de Programul 1997-2000 al Consiliului Europei pentru Politici și Drepturile Omului. Strasbourg: Consiliul Europei. [Raport on-line] URL [http://www.coe.int/T/E/human_rights/Police/2._Publications/2._VIP_Guide/VIP%20GuideDecember%202001%20\(pdf%20version\).pdf](http://www.coe.int/T/E/human_rights/Police/2._Publications/2._VIP_Guide/VIP%20GuideDecember%202001%20(pdf%20version).pdf)
- ⁸ Pentru mai multe informații cu privire la lucrul cu femeile care au fost traficate, a se vedea: Alianța Globală Împotriva Traficului de Femei (AGITF). (1999). Drepturile omului în practică: Un ghid pentru asistența femeilor și copiilor traficați. Bangkok: AGITF.
- ⁹ Zimmerman, C., Yun, K., Shvab, I., et.al. (2003). Riscurile pentru sănătate și consecințele traficului de femei și adolescenți. Constatările unui studiu european. Londra: Școala Londoneză de Igienă și Medicină Tropicală (SLIMT), Programul Daphne al Comisiei Europene.
- ¹⁰ Organizația Mondială a Sănătății (OMS). (1999). Femeia în primul rînd: recomandări etice și de siguranță pentru studierea fenomenului violenței domestice împotriva femeilor. Geneva: OMS.

